

počela je u svojem malom laboratoriju, no zbog početka Prvoga svjetskog rata morala ga je zatvoriti. Nastavila je sa svojim psihologijskim istraživanjima, provodeći najsuvremenije testove, o čemu je objavljivala radove u različitim časopisima. Ukupno je objavila sedamnaest znanstvenih tekstova iz područja psihologije. Uz svakodnevni posao u Nacionalnoj knjižnici, Elza Kučera nalazila je vremena i sredstava za usavršavanje u psihologiji, te je tako boravila na institutima i sveučilištima u Bonnu, Berlinu i Poznanju, a na Katedri za eksperimentalnu psihologiju Sveučilišta u Zagrebu predavala je i izvodila vježbe od 1933. do 1936. Autori u posebnom potpoglavlju ističu vezu, odnosno utjecaj spomenutog Wilhelma Wundta na Kučerina dostignuća u eksperimentalnoj psihologiji. Ovo je osobito vidljivo u testovima za ispitivanje osobina pojedinih naroda koje je Kučera sastavila 1922. godine zajedno s dr. Matildom Kelchner i dr. Zofjom Konczyńskom, a koje su izvodile u Poznanju, Berlinu i na našim prostorima. Analizom niza znanstvenih radova objavljenih u eminentnim psihologijskim časopisima, knjižice *Die fragen der Gefühlspsychologie und ihre Erklärungsmöglichkeiten* i rukopisa sačuvanih u njezinoj ostavštini pod naslovom *Karakteristika htijenja i mišljenja u vidu eksperimentalnog istraživanja* iz 1952. godine i *Moja teorija čvostava i volje*, autori su nastojali ukazati na njezin doprinos eksperimentalnoj psihologiji.

Nakon završnih napomena, u knjizi slijede dodaci: Dodatak I. Kratak izbor iz proze i poezije Elze Kučere (163–170), Dodatak II. Izbor iz Kučerinih knjižničarskih zapisa (171–177), Dodatak III. Kučerin neobjavljeni tekst *Karakteristika mišljenja i htijenja u vidu eksperimentalnog istraživanja* (179–206), zatim Popis radova Elze Kučere (207–215), te Bibliografija radova o njoj (217–224). Na kraju knjige nalazi se Kazalo važnijih imena i pojmova.

Kao zaključak ove monografije o ovoj iznimnoj ženi, bogatog obrazovanja, i još širih interesa i područja djelovanja, autori će istaknuti kako se radilo o naizgled "običnoj" ženi koja nije bila rodna ni politička aktivistica, koja u onovremenom javnom životu po ničemu nije bila upadljiva, a s druge strane bila je posebna po čitavom nizu ključnih pobjeda na polju visokoškolskog obrazovanja za žene, kao i na polju knjižničarstva, psihologije i znanstvenog rada. Ovo monografsko djelo, pisano znanstvenim stilom ali jasnim i jednostavnim jezikom, zasigurno će pronaći čitateljsku publiku ne samo među filozofima, psiholozima, povjesničarima, već i u širim krugovima čitatelja koji će prepoznati važnost ove iznimne žene.

Tihana Luetić

Povijest templara na hrvatskim prostorima, ur. Marija Karbić i Damir Karbić, Hrvatski viteški red templara – O.S.M.T.H. Veliki priorat, Zagreb 2021., 219 str.

U izdanju Hrvatskog viteškog reda templara – O.S.M.T.H. Velikog priorata u Zagrebu 2021. izdana je knjiga pod naslovom *Povijest templara na hrvatskim prostorima* koju su uredili Marija Karbić i Damir Karbić. Izdanje je lektorirao Mirko Sardelić, a autor karata korištenih u ovom vrijednom izdanju je bio Tomislav Kaniški. Izdanje je obogaćeno velikim brojem fotografija. *Predgovor* (11–12) je napisao Vlado Lisac, prior templarske bratovštine u kojem nam je na pregledan način opisao djelovanje Hrvatskog viteškog reda templara – O.S.M.T.H. i njihovu djelatnost na području Republike Hrvatske s ciljem produblivanja spoznaja o ovom dijelu hrvatske povijesne baštine.

U poglavlju naslovljenom *Srednjovjekovni viteški red templara u Svetoj Zemlji i Europi* (13–59) autori Damir Karbić i Marija Karbić nas vrlo pregledno upoznaju s djelovanjem srednjovjekovnih viteških redova. U srednjovjekovnom razdoblju templari su bili jedan od više viteških redova koji su djelovali kao redovničke zajednice koje su spajale i ostvarivale dva ideala srednjovjekovnog čovjeka. Točnije, privrženost Bogu kroz redovništvo nadopunjeno s prakticiranjem vrlina viteštva. Templarski je red, zahvaljujući zaštiti hodočasnika u Svetoj Zemlji i uvijek nužnoj obrani jeruzalemskog kraljevstva, stekao veliko poštovanje i čast u kršćanskoj Europi. Autori su najprije obradili same početke reda uz francuskog viteza Huga de Pajensa i njegove male skupine vitezova početkom 12. stoljeća. Nadalje, autori su izdvojili veliku pomoć i podršku osnivanja reda koji je pružio sv. Bernard od Clairvauxa. Marija Karbić i Damir Karbić navode kako je plod suradnje templara i sv. Bernarda bio i pravilo reda iz 13. 1. 1129. na crkvenom koncilu u Trojesu, čime su templari počeli djelovati kao priznati crkveni red. Ipak, autori navode kako je konačna papinska potvrda dobivena tek pod papom Inocentom II. Autori ističu kako je položaj templarskog reda unutar Crkve ojačan za pape Eugena III., cistercita i učenika sv. Bernarda, bulom *Militia Dei* od 7. travnja 1145. godine. U nastavku rada, pregledno je prikazana djelatnost templara u Svetoj Zemlji od priznanja Reda do pada tvrđave Akon 1291. godine.

Marija Karbić i Damir Karbić autori su poglavlja *Počeci templara u Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu* (61–104). U njemu autori najprije navode dva osnovna problema pri znanstvenom istraživanju ove teme. Kako autori navode, prvi je problem da templari nestaju s povijesne scene u trenutku kada pisani izvori postaju brojniji i dostupniji, a drugi problem uočavaju u činjenici da su naglo nestali, nisu sačuvani njihovi arhivi, ni onaj čitavog reda, a ni onaj pojedinih provincija i kuća. Marija Karbić i Damir Karbić navode da se povijesne isprave i podaci o templarima nalaze u drugim arhivima, posebice u fondovima crkvenih institucija. Autori se zatim bave produkcijom moderne hrvatske historiografije u 19. stoljeću, ponajviše se osvrćući na rad Ivana Kukuljevića Sakcinskog *Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj* objavljen u Akademijinom *Radu*. U nastavku rada Marija Karbić i Damir Karbić se bave počecima rada templara u Ugarsko-hrvatskom Kraljevstvu s naglaskom na uspostavu Provincije. Autori su nam potom približili neke detalje odnosa templarskog reda s velikodostojnicima kao npr. s kraljem Andrijom II. i hercegom Kolomanom, ali su nam prikazali i neke crtice iz odnosa templarskog reda s gradom Senjom. Nadalje, autori su nam prikazali i djelatnost templara u zadnjim desetljećima prije ukidanja reda, ali i sam pregled templarske organizacije na hrvatskim prostorima.

Juraj Belaj autor je rada *Stanje arheoloških istraživanja templarskih lokaliteta u Hrvatskoj* (105–169). U svom radu autor se bavi nepokretnom templarskom baštinom u Hrvatskoj. Juraj Belaj se u svom radu osvrnuo na rad i prisutnost templara u Istri, iako ona u promatranom razdoblju nije bila unutar granica hrvatskog dijela Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva, i kao takva nije bila dijelom ugarsko-slavonske (hrvatske) templarske pokrajine. Nadalje, autor je prikazao i templarske posjede koji su nekoć pripadali toj pokrajini, ali se danas ne nalaze unutar granica Republike Hrvatske.

Nova Ves u Zagrebu – templarsko sjedište i utočište posljednjih templara (171–177) poglavlje je čiji je autor Juraj Kolarić. Na samom početku rada Juraj Kolarić ističe tvrdnju zagrebačkog kanonika Baltazara Adama Krčelića prema kojoj je zagrebački biskup Prodan (1172.–1185.) dao sagraditi crkvu i samostan viteškom redu templara. Nadalje, autor navodi kako Krčelić piše kako je biskup Prodan u Zagrebu na Novoj Vesi nastanio templare i izgradio im crkvu.

Juraj Kolarić navodi kako se s templarima u vezu može dovesti i prva građevina spomenuta na Novoj Vesi, točnije, kapela sv. Zaharije, a koja je kasnije s crkvom sv. Ivana bila povezana grobljem i župnikovim vrtom. Autor nadalje navodi kako je zidana kapela sv. Zaharije imala kružni oblik, smatran karakteristikom templarskih crkava. Juraj Kolarić ističe značaj Nove Vesi kao jednog od najvažnijih posjeda templara u Hrvatskoj. Autor navodi kako je nakon ukinuća reda 1312. tadašnji zagrebački biskup Augustin Kažotić, dobro upućen u prilike u Francuskoj između kralja Filipa IV. Lijepog i templarskog reda, svim templarima s područja zagrebačke biskupije omogućio da u pokori provedu ostatak svog života u samostanu na Novoj Vesi.

Božo Skoko i Ivana Tanta autori su rada *Suvremeno templarsko nasljeđe u Hrvatskoj i svijetu* (179–215). Na vrlo pregledan i razumljiv način autori su nam prikazali moć legendi i popularne kulture u prezentaciji temparske kulture u svijetu. Autori navode kako je uz primjetno bujanje literature i proizvoda popularne kulture posvećenih templarima izgubljena granica između činjenica i slobodnih interpretacija. Božo Skoko i Ivana Tanta spominju i fenomen templarizma od 19. stoljeća, a nadalje i detaljno analiziraju odjeke otkrivanja povijesne istine o templarima početkom 21. stoljeća.

Povijest templara na hrvatskim prostorima predstavlja vrijedno ostvarenje i izdanje manje grupe autora na temu viteškog reda koji je ostavio veliki kulturni i društveni trag u povijesti hrvatskih zemalja. Autori su nam prikazali ustroj, strukturu i nastanak samog reda, faktografske informacije o njihovom djelovanju u jeruzalemskom kraljevstvu, do dolaska i djelovanja u hrvatskim zemljama. Nadalje, prikazano je i doba 19. stoljeća kad se ponovno javlja interes za ovu temu. Sama knjiga, zbog visoke razine znanstvenog pristupa i bogatog uredničkog aparata, predstavlja veliki doprinos hrvatskoj znanosti u istraživanju viteških redova koji su djelovali na prostoru hrvatskih zemalja. Ipak, zbog velike zanimljivosti tematike, knjiga predstavlja i veliki doprinos popularnoj kulturi i široj čitalačkoj publici u proučavanju tematike vitezova templara.

Goran Budeč

Social and Individual Spatial Mobility in Late Medieval and Renaissance Croatia in European Context, ur. Sabine Florence Fabijanec – Zrinka Novak – Zoran Ladić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 2022., 342 str.

Social and Individual Spatial Mobility in Late Medieval and Renaissance Croatia in European Context zbornik je radova koji je proizašao s međunarodnog znanstvenog skupa *Putovanje u srednjovjekovnoj i renesansnoj Hrvatskoj u europskom kontekstu* održanog u svibnju 2016. u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Djelo koje čitatelji imaju pred sobom je nadopunjeno studijama renomiranih znanstvenika kako bi se tematski zadobila bolja i zakruženija cjelina cijele problematike društvene i prostorne mobilnosti u srednjem vijeku. Sam se zbornik sastoji od deset članaka koji su podijeljeni na pet cjelina, a započinje uvodom, *Preface* (7–16). U njemu urednici objašnjavaju na koje se sve načine može proučavati prostorna mobilnost grupe i pojedinaca te što se može zaključiti iz različitih vrsta pisanih izvora (kao što su hodočasnički zapisi, putnički dnevници, notarski spisi, matrikule sa sveučilišta, diplomatski